

Monumentenwandeling in Lemmer

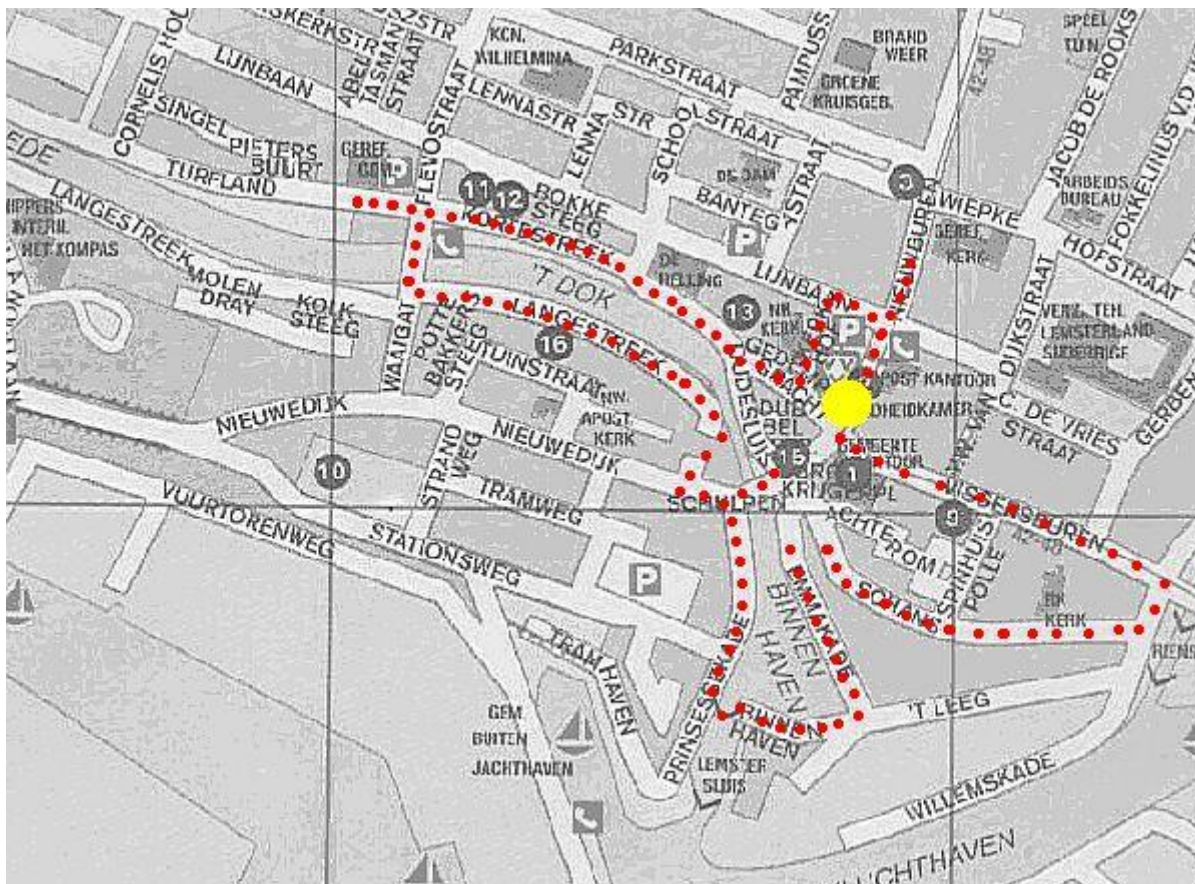
Beeldbepalende monumenten

De wandeling door Lemmer leidt ons langs de meeste van de beschermde en beeldbepalende monumenten in het dorp.

De route begint bij het oude Gemeentehuis (de gele stip) in het centrum van het dorp.

Op de kaart is de route aangegeven met een gestippelde lijn. De wandeling is ongeveer 1,5 km lang en kan, in een kalm tempo afgelegd, één uur duren.

Jelle de Jong (architect te Lemmer)

Gemeentehuis

Volgens de monumentenlijst een eenvoudig gebouw. De zuidgevel met ingangspartij uit 1898 bestaat uit een middenpartij met twee zijvleugels gescheiden door geblokte lisenen. Het middendeel is bekroond door een laag timpaan dat dateert uit de eerste helft van de 19de eeuw. De ingang aan de Nieuwburen beschikt over een fraaie omlijste toegangsdeur. Aan het einde van de 18e eeuw (vermoedelijk rond 1770) is het gebouwd om de functie van gemeentehuis te hebben. In het noordelijke deel bevond zich eerder de Waag. De toegang (deur met botervat erboven) is enkele jaren geleden dichtgemetseld. Ids Wiersma een bekende Friese schilder (1878- 1965) heeft van dit bovenlicht een potloodtekening gemaakt, deze bevindt zich nu in het Fries Museum te Leeuwarden.

De Waag

De boeren uit de omstreken van Lemmer die hun producten bij de Waag afleverden, konden met paard en wagen voor de deur komen. Aan de achterkant was toen een vaart, een soort inham vanuit het Dok (nu Gedempte Gracht) voor de aan- en afvoer van producten per schip. Het water, het zogenaamde Deade Gat (Dode Gat), heeft aan de ene zijde de achterkant van de huizen van de Nieuwburen en aan de andere kant het Kerkhof van de Hervormde Kerk. In 1888 is het water gedempt, gelijktijdig met het stuk Rien dat nu Gedempte Gracht wordt genoemd.

Boven de Waag bevond zich de Raads- en Rechkamer. Het Kantongerecht, eerder het Vredesgerecht voor de Grietenijen Doniawerstal, Gaasterland, Lemsterland en Sloten, was hier van 1810 tot 1934 gevestigd. In deze periode is ook het telegraafkantoor gevestigd geweest in de oude Waag.

In deze eeuw slokte het gemeentelijk apparaat steeds meer ruimte op. Uiteindelijk leidde dit in 1976 tot de bouw van een nieuw gemeentekantoor tegenover de oude behuizing. Nu hebben de Oudheidkamer en het VVV-kantoor in het pand onderdak gevonden. Op de eerste verdieping in de vergrote raadszaal vergadert eens per maand de gemeenteraad van Lemsterland. In de vroegere burgemeesterskamer hangt een geschilderd schoorsteenstuk van H. W. Beekkerk te Leeuwarden, gedateerd 1793. Dit schilderij stelt het Recht voor, met op de voorgrond Vrouwe Justitia met blinddoek en weegschaal, terwijl op de achtergrond schepen en het gemeentewapen staan, welke Lemmer symboliseren.

Wanneer we het VVV-kantoor verlaten, zien we aan de overkant Nieuwburen 2.

Nieuwburen 2

Een diep pand waarin sinds ongeveer 10 jaar de Frieslandbank is gevestigd. Het zadeldak is aan de voor- en achterzijde afgeschuind met schoorstenen boven voor- en achterschild. De gevel aan de Nieuwburen bezit een fraai omlijste ingang en een rijk versierde kroonlijst.

Aan het eind van de vorige eeuw was in dit pand een apotheek gevestigd. In deze eeuw is het pand lange tijd eigendom geweest van de erven Visser, die er een slijterij in hebben gedreven.

De fraaie winkelbetimmering kon niet voor Lemmer worden behouden, maar is bewaard gebleven en ondergebracht in een winkelpand in de Grote Kerkstraat in Leeuwarden.

Naast het bankgebouw vinden we Nieuwburen 4.

Nieuwburen 2 en 4

Nieuwburen 4

Een eenvoudig pand onder zadeldak met een schilddak aan de voorzijde waarboven de schoorsteen. Het zogenaamde voorschild is gedekt met zwart geglazuurde Friese golfpannen. In het pand is de bakkerswinkel gevestigd van Johannes de Vries, bekend van zijn artikelenreeks in het weekblad de Zuid-Friesland.

Enkele panden verder vinden we Nieuwburen 16.

Nieuwburen 16

Hierin is een cafe gevestigd. Volgens de monumentenlijst een zeven venstertraveeën breed pand met verdieping, gedekt door een laag schilddak met hoekschoorstenen waarop borden. Vroeger was elk raam aan de straatgevel aan weerszijden voorzien van zonneblinden, waardoor het pand een zeer voornaam uiterlijk had. Helaas zijn de hoekschoorstenen met borden enkele jaren geleden verwijderd en ook de zonneblinden zijn niet meer aanwezig. Hierdoor heeft het pand veel van zijn oorspronkelijke allure verloren. Het pand vervulde jarenlang de functie van herberg. Tegenwoordig is er een grand-cafe in gevestigd.

Naast dit pand ligt Nieuwburen 24.

Nieuwburen 16

Nieuwburen 24

Sinds 1985 is hierin apotheek De Waag gevestigd. Volgens het jaartal in de aanzetkrullen van de klokgevel is het huis in 1776 gebouwd. In 1984 heeft een ingrijpende restauratie plaats gevonden, nadat sloop ternauwernood kon worden voorkomen. Op dat moment was van het pand alleen het casco nog in stand. Ook de verdiepings-balklaag kon worden behouden. Het monument werd aan de zuidzijde uitgebreid met nieuwbouw, die werd gerealiseerd op de plaats van het vroegere Nutsgebouw.

Klokgevel

In 1776 is het pand van een monumentale klokgevel voorzien in opdracht van de koopman en mederechter van Lemsterland Poppe Jans Poppes. Deze was in datzelfde jaar eigenaar van het pand geworden, nadat hij het al sinds 1764 had gehuurd van zijn oom Bauke Poppes. Poppes werd bekend door zijn dagboek over de inname van Lemmer door Engelse militairen in 1799. Daaruit blijkt dat hij meer dan 3 weken gevangen heeft gezeten en dat tijdens zijn afwezigheid het huis gebruikt is geweest voor inkwartiering. De wijnkelder miste sinds zijn vertrek 90 flessen wijn! Tijdens de beschieting van Lemmer op 29 september 1799 meldde een gewonde zich bij het huis van Poppes en hij werd op kussens neergelegd in de stoep van het huis, waar hem een "verquikkinge" werd toegebracht.

De erfgenamen van Poppes hebben het pand in 1860 publiek verkocht. Het pand heeft daarna vele eigenaren gekend. Sinds 1976 is apotheker Sytse Faber de 16e eigenaar.

Voordat we ons naar de Nederlands Hervormde kerk wenden, willen we u eerst wijzen op het pand Nieuwburen 30.

Nieuwburen 30

Dit huis werd in 1865 gebouwd in opdracht van Frederik Willem Wegener Sleswijk, houthandelaar en eigenaar van de houtzaagmolen in Lemmer. Het pand is ontworpen door de Lemster architect en latere burgemeester Hendrik Luiking (1831- 1909). De stijl doet denken aan die van een pastorie, zoals we die veel op het Friese platteland tegen komen. De voorgevel is drie traveeën breed en één bouwlaag hoog. De dwarsgeplaatste kap is aan beide zijden afgeschuind, waarop prachtig gemetselde schoorstenen met borden. Boven de ramen, die vroeger van rijk versierde zonblindes waren voorzien, prijken gestucte versieringen met aan weerszijden van de entree en op de hoeken gemetselde pilasters, die worden bekroond door Korintische kapitelen. De gevel wordt beëindigd door een kroonlijst, waarboven een fraaie dakkapel. De stoep wordt omsloten door een gaaf gietijzeren hekwerk. De voordeur was oorspronkelijk voorzien van een dubbele deur met siersmeedwerk van gietijzer. Het pand was vele jaren eigendom van de in Lemmer zeer bekende huisarts B. Weber. Er is op dit moment een pension in gevestigd.

Dan lopen we nu terug naar de Nederlands Hervormde kerk met toren en kerkhof.

Hervormde Kerk

De kerk is in 1716 volgens de jaartal-ankers in de toren gebouwd als een eenvoudige zaalkerk met driezijdige koorsluiting. De toren is half ingebouwd. Aan de bouw herinneren twee gedenksteden boven de beide zij-ingangen, respectievelijk aan de noord- en zuidzijde. Een restant van een gebrandschilderd raam herinnert aan de inwijding van het gebouw door ds. Hermannus Phocilides. Deze beglazing wordt momenteel bewaard in de Lemster Oudheidkamer.

De noordzijde is in 1759 voorzien van een uitbouw. Aan de zuidzijde werd in 1870 een consistorie gebouwd. Het uurwerk in de toren heeft als jaartal 1643. Dit uurwerk staat gerestaureerd in het gemeentekantoor.

De torenklok is in de Tweede Wereldoorlog op last van de bezetter weggehaald en niet teruggekeerd. Deze erg oude klok, met een doorsnee van een meter, werd in 1598 gegoten te Kampen. Het opschrift luidde:

*Hendrick Wegewaert maekte mi in der
Stadt Campen anno 1598.*

Na de bevrijding kwam er een nieuwe klok, die van de volgende Friese tekst werd voorzien:

*In dief stiel de klok ut d' alde toer
Yn har plak sil ik liede, doarp, mar en greiden oer.*

In de gevel boven de toreningang werd na de oorlog een gedenksteen onthuld, ter nagedachtenis aan de ongeveer 50 slachtoffers uit onze gemeente. Het beeld werd gemaakt door de onlangs overleden beeldhouwer Nico Onkenhout.

Unieke schilderijen

Het interieur is 19e eeuws, maar de preekstoel met het doophek zijn in 1745 gemaakt door de Sneker

beeldhouwer Gerben Jelles Nauta. De preekstoel behoort tot één van de fraaiste in de provincie. Eveneens bijzonder zijn de geelkoperen kaarskronen gemaakt door de Lemster koperslager Hermanus van Geest. De kronen werden betaald naar hun gewicht. Ze wegen ruim 143 pond per stuk en de prijs per pond was 8 stuivers.

Van 1983 tot 1985 is de kerk in restauratie geweest en bij die gelegenheid werden 40 grafzerken blootgelegd. Twee stenen bleken ouder dan het godshuis zelf en dateren uit de 17e eeuw. De stenen vloer werd onder de houten 19e eeuwse bevoering aangetroffen en is na het funderingsherstel van de kerk zonder noemenswaardige wijziging opnieuw aangebracht. Zelfs konden nog twee zerken worden achterhaald, die ooit binnen de kerkmuren hadden gelegen. De gerestaureerde vloer geeft een fraai beeld van 18e eeuwse zerkhouwkunst.

Een andere bijzondere vondst was de ontdekking van een geschilderde sterrenhemel op de oorspronkelijke blauw-groene verflaag van het tongewelf in de zaalkerk van 1716. De sterrenhemel vertoont naast losse sterren, ook sterrenbeelden. Vooral sterrenbeelden welke in de Bijbel voorkomen: de Plejaden (het Zevengesternte), Orion en de Grote Beer. Op acht plaatsen aan de zoldering zijn restanten van schilderijen van vogels gevonden. Meestal eenden of andere in de buurt van Lemmer voorkomende vogels. Met de wolken zorgen zij voor iets levendigs, maar zij domineren niet: dat doet de sterrenhemel. De schilderijen moeten in elk geval minder dan veertig jaar na de bouw van de kerk in 1716 zijn aangebracht. Ze zijn uniek. Nergens in Nederland bestaan schilderijen van sterrenbeelden op plafonds van protestantse kerken.

Bij de restauratie werd op de noordelijke uitbouw de windwijzer in de vorm van een kofschip, opnieuw geplaatst, na jarenlang in de Oudheidkamer gestaan te hebben. Terwille van de uitbreiding van het aantal zitplaatsen zijn in de loop der tijden galerijen gemaakt, in Friesland 'kreaken' genoemd. De kerk in Lemmer beschikt over twee van dergelijke galerijen en heeft daarnaast in 1842 een orgelgalerij gekregen. Het orgel werd gebouwd door de Bolswarder orgelmaker Dirk Sjoerds Ypma. Na 15 jaar moest het orgel een grondige restauratie ondergaan, wegens de slechte toestand waarin het toen al verkeerde. Dit herstel werd uitgevoerd door de bekende Friese orgelbouwer L. van Dam en Zn. te Leeuwarden.

Als we de kerk verlaten verplaatsen we ons in de richting van het vaarwater 't Dok.

't Dok

't Dok loopt dwars door het dorp. Deze vaarweg vormt de verbinding tussen het IJsselmeer en de Friese Meren. Aan deze doorgang heeft Lemmer haar bestaan voor een belangrijk deel te danken, zowel in het verleden als het heden. Rond het Dok werden in de winter van '89/'90 diverse voorzieningen getroffen om het geheel een aantrekkelijker aanzien te geven. Vooral het wandelgebied werd vergroot ten koste van het gemotoriseerd vervoer. Hiertoe werd het straatwerk geheel vernieuwd en werd nieuw straatmeubilair aangebracht. In het kader van deze vernieuwing is op 2 mei 1990 door Commissaris der Koningin Hans Wiegel een beeld van de Lemster visserman onthuld. Het beeld herinnert aan de belangrijke vissersplaats die Lemmer vroeger was.

De straatwand van de Kortestreek (met de kerk in de rug, rechts red.) heeft met de panden Kortestreek 5, 6, 7, 8, 9 en 11, enkele waardevolle 19e eeuwse woonhuizen.

Kortestreek 5, 6, 7, 8, 9 en 11

Enkele waardevolle 19e eeuwse woonhuizen. De panden beschikken allen over twee bouwlagen. Dit soort huizen gaf aan Lemmer al vroeg een ietwat stads karakter. Nummer 5 bezit een mooie winkelpui die helaas wat is weggeschilderd. Kortestreek 9 is het vroegere onderkomen van het waterschap 'De Zeven Grietenijen en de stad Sloten' waaraan de wapens in de gevel herinneren. De gevel dateert uit ca. 1905. Het pand zelf is gebouwd van mei 1803 tot maart 1804 door de Mr. Timmerman Carst Dirks Vertuijn (1758 - -1843) in opdracht van de grootschipper, scheepsreder en zeilmaker Cornelis Sickes Sleeswijk (1739 -1809).

Als we onze weg vervolgen, is een volgend huis met allure Kortestreek 15.

Kortestreek 15

Hoewel niet een beschermd pand, verdient het wel de aandacht om even bij stil te staan. Een mooi voorbeeld van een gaaf negentiende eeuws herenhuis. Op de voordeur na is het exterieur ongeschonden. De stucwerkornamenten rond de ramen en de dakkapel, de geglazuurde Friese golfpannen, de fraaie natuurstenen plint en de stoep met vloertegels, geven het pand een voornaam uiterlijk. Het is vroeger een bakkerswinkel geweest.

Vervolgens komen we bij het notaris pand Kortestreek 16.

Kortestreek 16

Een deftig woonhuis van vijf venstertraveeën met volledige verdieping, onder een laag schilddak met hoekschoorstenen waarop borden. De ingang in het midden is omlijst. De stoep is voorzien van zes steppalen door kettingen met elkaar en met de gevel verbonden. Het pand is al sinds de bouw in 1842 een notarishuis. Opdracht tot de bouw gaf notaris jonkheer Jean Louis Theodore Waubert de Puiseau. Dit blijkt uit een kleine, bijna onleesbare gevelsteen in de voorgevel. De achtergevel bezit ook een gevelsteentje met de initialen van notaris Frans Schaafsma, die het pand in 1869 liet verbouwen.

Een fraai achttiende eeuws herenhuis is het pand Kortestreek 27/ 28.

Kortestreek 27/ 28

Het voorhuis van een vroegere boerderij. In de lijst van beschermde monumenten omschreven als een landelijk breed woonhuis onder verdieping onder schilddak met hoekschoorstenen waarop borden. De ingang is omlijst met in het midden een snijraam, waarboven een stenen dakkapel, een zogenaamde 'Vlaamse top met klokgeveltje'. De jaartal-stenen onder de aanzetkrullen geven "Anno 1758" te lezen. De goot op blokjes overkraagd.

Langs de stoep een eenvoudig hek. De zonneblinden waarover in de lijst wordt geschreven, zijn jarenlang van het pand verwijderd geweest, maar de huidige eigenaar heeft ze gerestaureerd en opnieuw aangebracht. Het is in de vorige eeuw bewoond geweest door de huisarts Folkert Witteveen, die in 1811 tot de gard'honneurs behoorde van Napoleon. Ook woonden in het huis enkele kantonrechters. Meteen daarnaast ligt Kortestreek 29.

Kortestreek 29

Een eenvoudig negentiende eeuws woonhuis, maar toch interessant wegens de details. Let u eens op de rijke voordeur, het lijstwerk van de dak-kapel en de zonneblinden. Het is jammer dat de originele kleuren ontbreken.

Kortestreek 30

Het huis werd in 1901, volgens het jaartal in de voorgevel, in neo-klassieke stijl gebouwd en is waarschijnlijk ontworpen door de vader van de opdrachtgever, de burgemeester Hendrik Luiking.

Het echtpaar Sietse Luiking en Richtje Brandsma liet het pand bouwen. Luiking had aanvankelijk een correspondentschap van de Nederlandse Bank in het pand gevestigd. In de dertiger jaren kwam er een kantoor van de Rotterdamse Bank. Het huis wordt nog steeds door erfgenamen van de bouwheer bewoond. Voor de laatste vier genoemde huizen bevonden zich vroeger bleekvelden met bomen, met straatwerk van balsteentjes.

Op het einde van de Kortestreek tegenover de kruising vinden we Turfland 1.

Turfland 1

Dit monumentale pand aan de brug over de Zijlroede heeft een zadeldak tussen topgevels. In de gevels zitten hijsluiken en lichtkozijnen. Aan de voorgevel beneden zitten zesruitsvensters en in de top een hijsbalk. De

achtergevel wordt bekroond door aanzetkrullen van de top, die blijkens stenen aan de voet van de top in 1763 is opgetrokken. De ver(mis)plaatsing van de aanzetkrullen zal in 1839 plaats gevonden hebben, toen blijkens een gevelsteen de top vernieuwd is. Aan de oostzijde bevindt zich een aanbouw onder een doortrekking van het zadeldak, met door roeden verdeelde ramen. In deze gevel herinneren twee kogels aan de eerder genoemde aanval van de Engelsen in 1799.

Het pand heeft vroeger deel uitgemaakt van een scheepswerf, die op deze plaats tot in het begin van deze eeuw is geweest. De eigenaar van deze werf woonde in het pand Turfland 55/ 56.

Turfland 55/ 56

Dit pand dateert uit 1758. Dit blijkt uit de jaartal-stenen in de dakkapel. De voorgevel bezit zesruitsvensters. In het achterste gedeelte bevindt zich een kelder. In het pand zijn twee woningen ondergebracht. Het vertoont erg veel overeenkomsten met het huis Kortestreek 27/28 en blijkt ook in hetzelfde jaar te zijn gebouwd. Tot in deze eeuw woonde hier de gemeentesecretaris Jan Klaasesz (1849- 1913) en zijn vrouw Ytje Stiensma (1850- 1940). De kleinzoon Mr. Jan Klaasesz was van 1949- 1956 gouverneur van Suriname en daarna, tot 1972 Commissaris der Koningin in Zuid-Holland.

We gaan nu terug en lopen over de brug in de richting van het zogenaamde Vredespaleis.

Langestreek 29 t/m 31

Dit is een blok woningen dat in het begin van deze eeuw in Jugendstil werd gebouwd. Kenmerkend voor het gebouw zijn de toegepaste gele en rode steen, de sierende elementen van de gevelbeëindiging en de voordeur met siersmeedwerk van no.29.

Het gebouw kwam op de plaats waar eerder een voor Lemmer belangrijke werf was geweest, namelijk de scheepswerf van Poppe Bakker. Aan deze werf herinnert nu nog het naast het Vredespaleis staande woonhuis, Langestreek 28.

Langestreek 28

Dit woonhuis heeft toebehoord aan de werfeigenaar Poppe Bakker. Het pand is een eenvoudig achttiende eeuws herenhuis onder schilddak met hoek-schoorstenen.

Als we verder lopen komen we bij Langestreek 25

Langestreek 25

In dit pand, waarvan de voorgevel onlangs werd aangepast in verband met de winkelbestemming die het heeft gekregen, was vroeger één van de belangrijkste Lemster pottebakkerijen gevestigd. De naastliggende Pottebakkerssteeg herinnert nog aan deze bedrijfstak.

Even verder vinden we Langestreek 22

Langestreek 22

Dit is één van de mooiste monumentale gevels van Lemmer. Het is een klokgevel die uit zeer zware aanzetkrullen bestaat met een groot kuifstuk in de plaatselijk gevarieerde Friese trant van de achttiende eeuw. Let U eens op het sublieme snijwerk van het raam boven de deur . De initialen in de klokgevel, C.S.S. en F.R.S. staan voor Cornelis Sickes Sleeswijk (1739- 1809) en Fettje Rienks Sleeswijk (1740 -1821), die het huis in 1776 lieten bouwen zoals blijkt uit de jaartalstenen. In de vorige eeuw hebben in dit pand een aantal burgemeesters gewoond.

Enkele huizen verder vindt u Langestreek 19.

Langestreek 19

Een gaaf voorbeeld van een negentiende eeuwse gevel, met stucversieringen rond de kozijnen. Het dak is aan de voor- en achterkant afgeschuind en bezit schoorstenen met borden boven het voor- en achterschild.

Wanneer we verder wandelen komen we bij Langestreek 14

Langestreek 14

Dit beschermde monument werd onlangs gerestaureerd, nadat aan de vorige eigenaar een vergunning tot sloop werd geweigerd. Het is een eenvoudige woning onder zadeldak met voorschild, waarboven een forse schoorsteen met bord, en waarvoor een dakkapel met blokljsten. Zowel de kroonlijst als het kalf van de deur

heeft een tandlijstje. De negentiende eeuwse gevel is aangebracht voor een veel ouder huis met zeventiende eeuwse fragmenten.

Al in 1749 diende het pand als woonhuis voor een mastmaker, die zijn werkplaats had in het naastliggende pand Langestreek 15. Tot circa 1900 hadden de panden één eigenaar. Sindsdien is de mast- en blokmakerij gevestigd aan de Polderdijk in Lemmer, waar het tot op de huidige dag wordt voortgezet door de Houtwarenfabriek voorheen Fa. D. van der Neut nv. In 1902 is het pand verlengd en verbouwd, en is het veel van haar oorspronkelijke interieur kwijt geraakt.

Nu is in het pand het architectenbureau van Jelle de Jong gevestigd.

Meteen naast dit pand vindt u Langestreek 13.

Langestreek 13

Een eenvoudige woning onder zadeldak, die zowel aan de voorzijde als aan de achterzijde tegen een gemetselde topgevel loopt. Op de aanzet-lijsten (schouderstukjes) gedateerd 1775. De kozijnen zijn rondom geprofileerd. Het is te betreuren dat de gevel in moderne verftinten is geschilderd.

Lemmer heeft in het verleden talrijke van dit soort geveltjes gekend. Helaas zijn overheid en particulier niet in staat geweest de meeste van deze gevels te behouden.

Meteen naast dit pand een van oorsprong identieke gevel, n.l. Langestreek 12.

Langestreek 12

Hier werd de onderbouw van de voorgevel kort na 1900 door de toenmalige eigenaar Lute Steenstra, vervangen door een winkelpui. De gevel dateert volgens opschrift op de schouderstukken, van 1799. De linker steen bevat bovendien de initialen G.W.. Nader onderzoek heeft geleerd dat Gabriël Witteveen (1732-1823) dit huis in 1799 geheel nieuw liet bouwen. Hij is overigens ook de bouwheer geweest van het pand Langestreek 13.

Hiernaast vindt u Langestreek 11.

Langestreek 11

Dit, in vergelijking met de vorige huizen, forse pand, beschikt over een negentiende eeuwse gevel. Boven de eerste verdieping een zadeldak met voorschild waarboven een topschoorsteen.

In het pand was lang een bakkerswinkel gevestigd. Tot na de Tweede Wereldoorlog bezat het pand zijn oorspronkelijke, zeer fraaie gevel. Daarna is deze echter danig verminkt. De huidige eigenaar heeft het geheel trachten te restaureren, maar is daarin helaas maar ten dele geslaagd.

Lopen we verder naar Langestreek 6.

Langestreek 6

Dit negentiende eeuwse herenhuis valt op door zijn voorname gevel die veel overeenkomsten vertoont met het pand Langestreek 19. Op de hard-stenen gevelplint zijn bloemmotieven te zien. De gevel wordt gedekt door een rijke kroonlijst.

Langestreek 4 en 5

Deze van oorsprong grote burgerwoning uit de achttiende eeuw, heeft een breed front. Hoewel de moderne winkelpuien rommelig overgaan in de naastliggende panden, is de oorspronkelijke maat van de gevel nog in het dak te herkennen. Hierop prijken twee gave dakkapellen, die onlangs, evenals de kroonlijst, werden opgeknapt. Het schilddak aan de voorzijde bezit twee fraaie hoekschoorstenen, met tandlijstjes op zowel de schoorsteenomranding als de borden.

Het pand werd in 1749 bewoond door de houtkoper en lijnslager Joutert Sybrands Stapert (1689- 1774) die het huis ook heeft laten bouwen. Hij was op dat moment één van de rijkste inwoners van Lemmer.

Een paar huizen verder vindt u Langestreek 1.

Langestreek 1

Dit pand (zie bovenstaande foto) is in 1972 door brand verwoest, en is later herbouwd. Opvallend is de entree waarboven een gesneden bekroning. Het hardstenen bordes en de trap zijn origineel. Boven de ingang, op een kleine borstwering, een dakkapel aan weerszijden voorzien van brede gesneden klauwstukken. Het schilddak wordt bekroond door twee hoekschoorstenen waarop borden. Het pand dateert uit het midden van de achttiende eeuw en werd gebouwd door de welgestelde houtkoper Nanne Aenes (1670 - 1753). Hij legde in 1716 de eerste steen van de Hervormde Kerk en was bijzitter of mederechter van de grietenij Lemsterland. In 1762 vestigde zich in dit huis Nanne Jouterts Stapert (1740 - 1826) kleinzoon van voornoemde Nanne Aenes. Hij was eveneens houthandelaar. In 1773 liet hij zich een nieuw huis bouwen naast het zijne. Dit is het huidige pand Oudesluis 9.

Oudesluis 9

In 1982 werd dit pand geheel gerestaureerd door de huidige eigenaren, zoals blijkt uit een kleine gevelsteen boven het bordes. Het pand heeft een zadeldak dat tegen een rijk versierde klokgevel loopt. De klokgevel zelf heeft zwierige aanzetkrullen en een groot kuifstuk in de stijl van Lodewijk XV (Rococo). Hierin zijn symbolisch de vier jaargetijden uitgebeeld. Rechts onder stellen een paar schaatsen tegen een achtergrond van ijspegels, de winter voor. Daarboven beelden twee volle druiventrossen en een bos bloeiende tulpen, respectievelijk de herfst en de lente uit. Links onder tenslotte symboliseren rijpe korenaren en een sikkel de zomer. De begane grond is verdiept ten opzichte van het kadenivo. Boven deze hoge kelder bevindt zich de woonverdieping, die via een houten trap met bordes bereikbaar is.

De ingang is door houten pilasters omlijst, welke door een fronton wordt afgesloten, in de stijl van Lodewijk XVI. Deze ingang is van latere datum dan het pand zelf. Het in 1773 gebouwde pand werd aanvankelijk als pakhuis gebruikt. In 1790 werd het echter als woonhuis ingericht. Zowel het pand Oudesluis 9 als Langestreek 1 zijn tot 1827 gemeenschappelijk bezit geweest. Daarna hebben de nakomelingen van Nanne Jouwerts Stapert de panden verkocht. Sindsdien hebben de panden afzonderlijke eigenaren gekend.

We zijn inmiddels aangekomen op de Oudesluis.

Oudesluis

In deze nauwe doorvaart tot na de brug, is de vroegere zeesluis geweest. Deze in steen opgebouwde sluis werd in 1658 gemaakt op de plaats van een eerdere houten sluis, en werd de Lemsterzijl genoemd. Reeds in 1411 was er sprake van een zijl, waardoor schepen konden varen, maar het bestaan ervan is zonder twijfel veel ouder.

Het onderhoud van de sluis berustte vroeger bij de drie dorpen Eesterga, Follega en Lemmer. Dit heeft tot 1872 geduurd, toen de Provincie kans zag het complex in het waterschap "De Lemstersluis" onder te brengen. Omdat de lusten (tol) de lasten (onderhoud) ver overtroffen hebben de dorpen er maar moeilijk afstand van kunnen doen. In 1888 raakte de sluis buiten gebruik, omdat er een nieuwe sluis was gebouwd in de monding van de vroegere buitenhaven. De oude sluiskolk is nog lang zichtbaar geweest, maar de bezetter heeft in de Tweede Wereldoorlog de doorgang verbreed, waardoor ook de laatste herinnering aan de Oude Sluis verdween. Alleen de doorkassen van het bovenhoofd zijn nog te zien.

Vóór het pand Oudesluis 7 bevonden zich klippen waarin de sluisdeuren zich bevonden en van waaraf de deuren werden bediend. De klippen, onderling met elkaar verbonden door een muur, staken ruim een meter boven het straatniveau uit. De buiten-klippen, aan de zeezijde van de sluis, bevonden zich ter hoogte van het pand Oudesluis 1. De doorgang langs dit pand, van de Schulpen naar de Oudesluis bedroeg hier niet meer dan een meter. Boven op deze buitenklippen bevond zich een ophaalbrug. Deze werd in 1862 vervangen door een basculebrug, die buiten de klippen werd geplaatst op de vleugelmuren van de sluis. Deze nieuwe brug werd in de volksmond de "Blokjesbrug" genoemd. Ook de huidige brug, die weer verder naar het zuiden werd gelegd,

wordt nog steeds zo genoemd.

De gedenksteen in de sluiswand herinnert aan het herstel, uitgevoerd in 1838.

Gaan we verder met Oudesluis 7.

Oudesluis 7

Dit eenvoudige pand bezit een zadeldak tegen een topgevel met topschoorsteen. De schoorsteen is bij de laatste restauratie vervangen door een gemetselde gevelbeëindiging. De onderpui kreeg toen haar huidige - historiserende -ingangspartij.

De drie negenruitsvensters in de gevel zijn ooit vernieuwd, waarbij de oorspronkelijke detaillering teniet werd gedaan.

Veel overeenkomsten met het onderhavige pand, vertoont Oudesluis 3.

Oudesluis 3

Dit is ook een beschermd monument. Hier is de oude detaillering van de kozijnen nog wel intact evenals de schoorsteen. Deze wordt bovendien gedekt door een versierd bord.

Vervolgens komen we via Oudesluis 1 op de Schulpen.

Schulpen

Hier was vóór 1888 de haven waar de beurtschepen aanlegden. Evenwijdig met de gevels rond dit gebied, circa 6 meter uit de bebouwingslijn lag de kade, aan eb en vloed onderhevig. Met de havenwerken van 1888 is dit deel van de vroegere buitenhaven gedempt, en ontstond er een soort pleinvormig geheel.

Dit plein wordt gedomineerd door Andringastate.

Andringastate

Een van oorsprong groot landhuis, elf venstertraveen breed, twee bouwlagen hoog met een lage schildkap, op de hoeken beëindigd door twee zeer robuuste schoorstenen met borden. Aan beide zijden voorzien van zijvleugels. In het midden van de voorgevel bevond zich de entree, een omlijste ingangspartij met bovenlicht. De kroonlijst is origineel, alsmede enkele van de dakkapellen.

Dit was tot 1873 het huis waarin de grietman woonde. De laatste adellijke bewoner was Jonkheer Wilco van Andringa de Kempnaer (1809 -1873). In 1888 werd het door zijn erfgenamen verkocht. Sindsdien is het opgedeeld en zijn er diverse eigenaren. Helaas herinnert weinig van het gebouw meer aan de vroegere allure. Veel Lemster inwoners hadden graag gezien dat hierin het nieuwe gemeentekantoor was gevestigd. In de jaren zeventig was daartoe de gelegenheid, maar het Gemeentebestuur heeft toen gekozen voor de huidige locatie op grond van het feit dat een oud bestemmingsplan in bouw op deze plaats voorzag.

Andringastate werd gebouwd in opdracht van grietman Regnerus van Andringa (1674- 1754) in het begin van de achttiende eeuw.

Van Andringa heeft Lemmer tot grote bloei gebracht, waardoor het dorp al in de achttiende eeuw, na Harlingen, kon uitgroeien tot de tweede havenplaats van Friesland.

In de voorgevel rechts (Amro) vinden we een peilsteen, die de hoogte aangeeft van het water, zoals dat bij een zeer hoge waterstand eens geweest is in oktober 1881.

Links aan de overkant van de straat vinden we hotel "De Wildeman".

Schulpen 6.

Dit pand is zeven raamtraveeën breed, en is vanouds het logement "De Wildeman". Het telt twee bouwlagen onder een groot schilddak met hoekschoorstenen. In het midden van het dak een zogenaamde Vlaamse gevel, zoals we die meer in Lemmer kennen. Het klokgeveltje is versierd met beeldhouwwerk en gedateerd 1773. In de top staat de Wildeman afgebeeld. De verdieping heeft negenruitsvensters, de begane grond zesruits.

Meteen links van de Wildeman vindt u Schulpen 5.

Schulpen 5

Deze gevel behoort tot de meest fraaie in Lemmer. Het toont ons een volledige verdieping onder zadeldak tegen een rijk gebeeldhouwde klokgevel, versierd met aanzetkrullen, lijst en kuifstuk. Onder de aanzetkrullen gedateerd anno 1762.

We lopen even over de brug en zien links het pand Oudesluis 2.

Oudesluis 2

Aan dit pand valt de dakkapel op door zijn schitterende snijwerk. De van hout gesneden zijwangen tonen ons "de hoorn des overvloeds", een met bloemen en vruchten gevulde hoorn als symbool van rijkdom en welvaart. De bekroning is segmentvormig en is eveneens van rijk snijwerk voorzien. Het pand dateert uit de tweede helft van de negentiende eeuw. De kapel vraagt overigens om een

vakkundige restauratie.

Vervolgens gaan we terug over de brug en gaan we links de Prinsessekade op in de richting van de Nieuwe Sluis.

Nieuwe Sluis

Deze nieuwe sluis werd in de tachtiger jaren van de 19e eeuw gebouwd. Een aantal jaren geleden werd het eeuwfeest gevierd.

De doorvaart door Lemmer werd verbreed. Dit om te voldoen aan de eisen van een nieuwe tijd waarin de schepen groter werden en in toenemend aantal De Lemmer passeerden en/of aandeden.

Samen met de vernieuwing van de zeedijken rond Lemmer maakten genoemde aanpassingen dat Lemmer rond 1887 een totaal ander aanzicht kreeg. De aanleg van een zeewering om het dorp, een nieuwe buitenhaven, een verbindingskanaal tussen Rien en Binnenhaven en de huidige sluis kwamen tot stand dank zij de samenwerking van de Staat der Nederlanden, de Provincie Friesland, de waterschappen Zeven Grietenijen en Stad Sloten, de Lemster Sluis en de gemeente Lemsterland. De sluis is bijzonder omdat er sprake is van een "bajonet-sluis" (deuren niet tegenoverelkaar). Het voordeel hiervan is dat er in één schutting twee schepen doorkunnen en dat de deurbreedte op de maat van de breedte van het schip is.

Sluismeesterwoning

De sluismeesterwoning maakte deel uit van dat project Het meest noordelijke deel kwam het eerst tot stand. Later werden het tussenlid en de zuidelijke aanbouwer bij gebouwd. De woning aan de sluis was in eerste instantie alleen bestemd voor de sluismeester. De sluis knecht woonde in één van de huisjes op het sluishoofd. Het complex is in neoclassicistische stijl opgetrokken.

We begeven ons nu over de sluisdeuren en wandelen rond de Binnenhaven, de Emmakade op en gaan ter hoogte van Emmakade 2 nabij café "De Laatste Stuver" rechts, en komen dan aan in Schans.

De Schans

Deze straat is ontstaan op de vroegere zeewering, de oude zeedijk.

De naam Schans wijst op een verdediging tegen vijanden die uit het zuiden Lemmer wilden aanvallen. Uit oude bronnen blijkt inderdaad sprake te zijn van een sterkte, die meermalen is bestookt door lieden die Friesland via Lemmer trachtten binnen te komen.

In de Schans aangekomen gaan we rechts af, en vragen we uw aandacht voor het pand Schans 29.

Schans 29

Hierin was tot 1920 de synagoge gevestigd van de joodse gemeenschap in Lemmer. Een eenvoudig gebouw met in de voorgevel neo-romaanse boogfriezen en een rondboogvenster en in de zijgevel een rond raam. De neoclassicistische onderdelen herinneren aan de verbouwing in 1866. Het gebouw, in zijn oorspronkelijke vorm waarschijnlijk al in 1820 een synagoge, is tot 1920 door de joodse gemeente gebruikt. Daarna werd het verkocht en werd het huis eerst een winkel en later een woonhuis. Door de economische teruggang is ook na 1920 de joodse bevolking in Lemmer in aantal achteruit gegaan. Aan het begin van de Tweede Wereldoorlog telde Lemmer nog drie joodse inwoners, die allen onder het nazi-bewind stierven. Voor deze drie is een gedenkplaat onthuld op de gerenoveerde joodse begraafplaats te Tacozijl.

Als we verder lopen zien we de Rooms Katholieke Kerk en toren.

Rooms Katholieke Kerk en toren.

Deze kerk en toren zijn gebouwd van 1897 tot 1901 en kwam in de plaats van een ouder gebouw, dat naast de huidige kerk stond, op de plaats waar nu het verenigingsgebouw "Us Thus" is te vinden.

Voor de bouw van het Godshuis moest een boerderij worden afgebroken. Het ontwerp kwam van architect Nicolaas Molenaar (1850- 1930). Het toeval wil dat Nicolaas stamde uit een oud Lemster familie. Zijn vader, in 1809 te Lemmer geboren, was timmerman -aannemer te Sneek. Deze familie was rooms-katholiek.

Nicolaas Molenaar heeft ruim een halve eeuw zijn beroep uitgeoefend en daarbij in ruim dertig plaatsen meer dan tweehonderd bouwwerken opgericht. De meesten hadden monumentale afmetingen. Hij werkte als leerling van de beroemde architect Cuypers, en woonde o.a. in Sneek en Den Haag.

De St. Willibrorduskerk in Lemmer is een driebeukige pseudo-basiliek zonder transept, vier traveeën diep en zonder zijbeuuskapellen.

Het priesterkoor bestaat uit een verbindingstravee en een 3/8 sluiting. De ramen zijn gemaakt door Joep Nicolas, terwijl een wand-schildering van de hand van Charles Eyck. Het hoofdaltaar is ontworpen door Molenaar, het overige meubilair komt uit het atelier van W. Mengelberg. Het altaar in de zuidelijke zijbeuk is opmerkelijk vanwege de halfcirkelronde opbouw, verlevendigd met pinakels en loofwerk (Kalf 1906). Aan de oostzijde van de kerk treft men de in 1907 gebouwde pastorie aan.

We lopen nu de Schans uit en gaan twee keer links en bevinden ons dan op de Vissersburen.

Vissersburen oud

Vissersburen nieuw

Vissersburen

Deze buurt werd al vóór 1800 zo genoemd en het zal duidelijk zijn dat zich hier meest de vissers ophielden. Tot 1957 liep hier het vaarwater De Rien, dat Lemmer met het Tjeukemeer verbond. Met name in de 19e eeuw toen Lemmer als vissersplaats in opkomst kwam, werden er talrijke kleine éénkamerwoninkjes langs het water opgericht, op plaatsen die tot dan onbebouwd waren. Na de Tweede Wereldoorlog werd tot de demping van de Rien besloten, om een betere verbinding met de toen nieuwe Noordoostpolder te realiseren.

Het is met name dit gebied waar Lemmer veel dorpschoon heeft moeten prijs geven. Ooit werd de Vissersburen tot één van de mooiste dorpsgezichten van Friesland gerekend.

Enkele panden aan de noordzijde herinneren nog aan vroeger tijden. De zuidzijde bezit echter geen enkel vooroorlogs bouwwerk meer.

Op het einde van de Vissersburen komen we weer terug op ons vertrekpunt, het gemeentehuis.

informatie van de [Gemeente Lemsterland.nl](http://GemeenteLemsterland.nl) (Toerisme en Recreatie / Bezienswaardigheden)